

6

RÄTT ATT INTE UTFÖRA TUNGT ARBETE

Artiklar i barnkonventionen

Alla barn har rätt till vila, lek och fritid samt ett konst- och kulturliv. § 31

Barn får inte tvingas utföra arbete som hindrar deras studier eller skadar deras hälsa eller utveckling.
§ 32

Miljontals barn arbetar

Enligt barnkonventionen ska barn inte tvingas arbeta för länge eller med för tunga uppgifter. Ändå tvingas uppskattningsvis 152 miljoner barn i åldern 5–17 år arbeta (ILO 2017). Hälften av dem är offer för utnyttjande av barnarbetskraft. Majoriteten (58 %) är pojkar, vilket delvis kan bero på att flickornas arbete i hemmen ofta förblir osynligt. Av barnarbetarna bor 47 procent i Afrika, 41 procent i Asien, 7 procent i Latinamerika och knappt 4 procent i Europa och Centralasien. Barnarbete är vanligast i Afrika. Där arbetar vart femte barn. Majoriteten av barnarbetarna arbetar inom jordbruk. Även arbete inom servicesektorn och på fabriker är vanligt. Antalet barnarbetare är på nedgång globalt.

ILO (The International Labour Organization) har fastställt minimiåldern för arbete till 15 år. I fattiga länder tillåter ILO arbete även för 14-åringar. Enligt ILO:s definitioner får barn i åldern 13–15 år (i fattiga länder 12–14 år) utföra lätt arbete som inte är till skada för deras skolgång eller utveckling i övrigt, och som är kortvarigt. Sådant arbete stöder barnets och familjens välbefinnande och ger ekonomiska möjligheter till exempelvis skolgång för barnet. Barn får dock under inga omständigheter utföra farligt eller tungt arbete.

Skadligt barnarbete hämmar barnets utveckling

Användning av barnarbetskraft är förbjudet i de flesta länder, men barn arbetar ändå. Arbetsgivare anställer gärna barn, eftersom de kan betala lägre löner till barn än till vuxna. Barn anpassar sig också lättare än vuxna till dåliga arbetsvillkor och enformiga arbetsuppgifter.

Skadligt barnarbete delas in i två klasser: **barnarbete** och **utnyttjande av barnarbetskraft**. Barnarbete syftar på de arbetande barn vars arbete leder till olika negativa effekter, såsom förhindrande av skolgång eller annan social eller fysisk skada. Utnyttjande av barnarbetskraft innebär att barn tvingas utföra arbete som försämrar deras hälsa och stör deras normala utveckling.

Utnyttjande av barnarbetskraft kännetecknas bland annat av alltför långa arbetstider, ohälsosamma eller farliga arbetsförhållanden, otillräcklig lön, för stort ansvar vid ung ålder, förhindrande av skolgång samt negativa effekter på den sociala, fysiska eller psykiska utvecklingen. Till de värsta formerna av utnyttjande hör att barn tvingas bli soldater eller arbeta som prostituerade och inom porrindustrin, skuldslaveri och tvångsarbete, människohandel, smuggling (exempelvis av narkotika) och annan olaglig verksamhet. Utnyttjande av barnarbetskraft kan ha långtgående och förödande följder – arbetet hindrar vanligen helt eller delvis barnen från att gå i skola och gör dem sårbara för utnyttjande även senare i livet.

Fattigdom är den viktigaste orsaken till barnarbete. I fattiga familjer kan barnets inkomster vara viktiga för familjens utkomst. Barnarbete är ett mycket komplicerat problem. Ett totalförbud mot barnarbete förbättrar sällan barnens ställning, eftersom det driver barn till svartarbete, vilket innebär ännu sämre arbetsvillkor. Förbud mot barnarbete hjälper inte om familjernas utkomst inte stöds. Det är viktigt att minska ojämlikheten och förbättra socialskyddet. Man bör hjälpa barnarbetare genom att erbjuda flexibla utbildningsmöjligheter vid sidan om arbetet (skola på förmiddagen eller eftermiddagen) och information om barnens rättigheter. Utbildning är det centrala sättet att bryta fattigdomsspiralen.

Du kan påverka som ansvarsfull konsument

En del produkter som säljs till oss i Finland har producerats genom utnyttjande av barnarbetskraft. Ett sätt att främja barnens rättigheter och förverkliga globalt ansvar är att vara en ansvarsfull konsument. Fråga i affären varifrån produkterna kommer och ge respons. Berätta att etik och miljövänlighet är viktigt för dig som konsument. Du kan kräva ansvarsfullt agerande av företag genom att underteckna upprop.

Märken och certifikat för ansvarsfull produktion signalerar att produkten har tillverkats i enlighet med vissa villkor för etik och miljövänlighet. Det mest kända är märket för Rejäl handel (Fairtrade). När en produkt är tillverkad enligt kriterierna för Rejäl handel får odlarna åtminstone ett garantipris som täcker hållbar produktion. Odlarsamhällena får också ett Rejäl handel-tillägg som de kan använda till projekt som är till nytta för samhället, såsom utbildning eller hälsovård. Utnyttjande av barnarbetskraft är förbjudet, och i produktionen tillämpas strikta miljöstandarder för att säkerställa att både arbetstagarna och miljön mår bra.

6. LEKTION: RÄTT ATT INTE UTFÖRA TUNGT ARBETE (2 X 45 MIN.)

Mål:

- ★ förstå vad som avses med barnarbete och utnyttjande av barnarbetskraft
- ★ fundera på hurdant arbete som passar för barn
- ★ förstå sambanden mellan orsak och verkan i fråga om barnarbete.

Lektionen i korthet

Under den sjätte lektionen behandlas barnarbete på ett mångsidigt sätt. Först bekantar man sig med ämnet genom konst- och mediefostran och jämför arbetande barns situation i Finland i slutet av 1800-talet och i 2000-talets Ghana. Sedan provar man på de arbetande barnens situation genom en simuleringsövning, funderar på hurdant arbete som lämpar sig för barn och bekantar sig med begreppen barnarbete och utnyttjande av barnarbetskraft. Därefter gestaltar man förhållandena mellan orsak och verkan i fråga om barnarbete med hjälp av en tankekarta och funderar på möjliga lösningar. Till slut får alla elever fundera på vilka hemsysslor som lämpar sig för dem själva.

Lektionens struktur

Trälar under penningen (30 min.)

Barn i arbete (25 min.)

Barnarbetets orsaker, följder och lösningar (25 min.)

Mina hemsysslor (10 min.)

Trälar under penningen (30 min.)

Mål:

- ★ orientera sig i lektionens tema, barnarbete
- ★ förstå att barnarbete har varit vanligt även i Finland
- ★ utveckla multilitteraciteten och den kulturella kompetensen
- ★ göra och sätta ord på visuella observationer
- ★ öva på att förstå det man hör.

Metod: VTS, tolkning av bilder och det man hör, undervisningssamtal

Material: bilder (i materialbanken), Esko Valtaojas kolumn (i materialbanken)

Anvisningar för uppgiften:

Börja som vanligt med att påminna om principerna för trygga rum.

Studera de två bilderna turvis med hjälp av VTS-metoden (se anvisningar på sidan 108). Projicera sedan den tredje bilden, där båda verken syns sida vid sida.

När ni är klara med VTS-metoden, berätta att den första bilden är den finske konstnären Eero Järnefelts målning Trälar under penningen (eller Svedjebruk). Berätta att bilden föreställer svedjebruk i Savolax i Finland och är målad år 1893, alltså för mer än hundra år sedan. Den hör numera till konstmuseet Ateneums samlingar. Den andra bilden är den sydafrikanske fotografen Pieter Hugos bild David Akore i serien Permanent Error. Den togs år 2011 på en soptipp i Ghana, där ungdomar bränner elektronikavfall för att ta vara på metalldelarna och sälja dem.

Fundera tillsammans på vad följande begrepp betyder: svedjebruk, västvärlden, samhällskritisk, fattig, nödår, globalisering.

Läs sedan upp Esko Valtaojas kolumn från Turun Sanomat, som finns i materialbanken.

När ni läst kolumnen, diskutera tillsammans:

- Vad är det viktigaste som texten har att säga?
- Var det någonting i texten som var svårt att förstå? Vad?
- Hurdan var stämningen i bilderna?
- Hur tror ni att personerna på bilderna känner sig?
- Vilka likheter har bilderna?
- Vilka skillnader har bilderna?
- Hur förverkligas barnets rättigheter i bilderna?
- På vilka sätt är situationen för flickan i Järnefelts målning annorlunda än för dagens finländska barn? Varför?
- Varför behöver barn inte längre arbeta i Finland? Vad har lett till det?

Barn i arbete (25 min.)

Mål:

- ★ Öva på empati genom att försätta sig i en barnarbeters situation
- ★ förstå vad barnarbete och utnyttjande av barnarbetskraft är
- ★ fundera på hurdant arbete som är lämpligt för barn.

Metod: simulering, fantasiarbete, diskussion i grupp, undervisningssamtal

Material: trådstumpar, dian om tre olika typer av barnarbete (i materialbanken)

Anvisningar för uppgiften:

- A) Lägg en hög korta trådstumpar på golvet i klassrummet. Ge eleverna i uppgift att sätta sig på golvet och knyta ihop stumparna till en lång tråd i ungefär 5 minuter. Diskutera sedan tillsammans hur det kändes att arbeta och hur barnen skulle uppleva exempelvis en åtta timmars arbetsdag. Denna lilla stund åskådliggör på ett bra sätt hur arbetsförhållandena kan se ut för barnarbetare.
- B) Dela in eleverna i grupper på 3–4 personer. Skriv eller projicera frågorna på tavlan och be grupperna diskutera dem.
- Hurdana hushållssysslor har ni gjort?
 - Vilka hushållssysslor har ni inte gjort?
 - Skulle ni vilja göra fler hushållssysslor? Om ja, hurdana?
 - Har någon arbetat utanför hemmet? (vid försäljning ordnad av en förening etc.)
 - Hur har olika arbeten känts? Vad har varit tungt och vad har varit roligt?
- C) Presentera med hjälp av dian i materialbanken tre perspektiv på barnarbete: 1) hjälpa till med lätta hushållssysslor, 2) barnarbete och 3) utnyttjande av barnarbetskraft. Ett barn kan delta i lätta hushållssysslor och lära sig viktiga färdigheter genom detta. Att hjälpa föräldrarna i hemmet på ett sätt som är lämpligt för barnets ålder är inte skadligt barnarbete, utan samarbete för att sköta det gemensamma. De hushållssysslor som barnen nämnde tidigare hör till denna kategori. Berätta att skadligt barnarbete delas in i två klasser: barnarbete och utnyttjande av barnarbetskraft. Barnarbete är sådant arbete som påverkar barnen negativt, exempelvis för att de inte hinner gå i skola. Utnyttjande av barnarbetskraft innebär att barn tvingas utföra arbete som försämrar deras hälsa och stör deras normala utveckling. Utnyttjande av barnarbetskraft kännetecknas bland annat av alltför långa arbetstider, farliga arbetsförhållanden, låg lön och stort ansvar. Till de värsta formerna av utnyttjande av barnarbetskraft hör tvingande av barn till att bli soldater, barnprostitution, människohandel, drogsmuggling och annan olaglig verksamhet. Utnyttjande av barnarbetskraft kan ha långtgående och förödande följder – arbetet hindrar vanligen barnen från att gå i skola och gör dem sårbara för utnyttjande även senare i livet. Fattigdom är den viktigaste orsaken till barnarbete. Lyckligtvis har barnarbetet minskat under de senaste åren.

Barnarbetets orsaker, följder och lösningar (25 min.)

Mål:

- ★ förstå barnarbetets orsaker och följder
- ★ leta efter lösningar på problemet med barnarbete
- ★ öva på logiskt tänkande med hjälp av en tankekarta.

Metod: tankekarta, grupparbete

Material: mall för tankekarta om barnarbete (i materialbanken), tabell över ord som ska placeras i tankekartan (i materialbanken), sax

Anvisningar för uppgiften:

Fortsätt i samma grupper på 3–4 personer. Gör en tankekarta om barnarbete (se anvisningarna för metoden tankekarta på s. 106). Dela ut modellen för tankekartan och tabellen med ord till varje grupp. I tabellen listas blandade ord som beskriver orsaker till, följder av och lösningar på barnarbete. Instruera grupperna att klippa ut orden ur tabellen och lägga till dem i sin tankekarta. Eleverna måste alltså fundera på var på tankekartan de olika orden ur tabellen hör hemma. Varför arbetar barn (= orsaker)? Hur påverkar arbetet barnens liv (= följder)? Vilka saker kan hjälpa oss att bli av med barnarbetet (= lösningar)?

Avsluta med att gå igenom de färdiga tankekartorna. Börja med orsakerna och avsluta med lösningarna. Fundera tillsammans på hur lösningarna i praktiken kan förverkligas. Vem borde göra något och vad?

Fundera också på vad barnarbete har med oss att göra. Hur kan vi själva se till att vi inte köper produkter som tillverkats med hjälp av barnarbetskraft?

Mina hemsysslor (10 min.)

Mål:

- ★ fundera på vilken mängd hemsysslor som är lämplig och vilka hemsysslor man själv kan göra

Metod: grupparbete

Material: A4-papper, pennor och tuschpennor

Anvisningar för uppgiften:

Be först eleverna att individuellt fundera några minuter på tre hemsysslor som de gärna gör under den kommande veckan. Vilken mängd hemsysslor är lämplig? Instruera sedan eleverna att i grupper sammanställa alla gruppmedlemmarnas hemsysslor till en lista. Varje grupp skriver sin lista på ett A4-papper och sätter upp den på väggen i klassrummet. Hemläxan är att göra sina tre hemsysslor. Påminn om att det också är viktigt att vara ledig!

